

СУЧАСНИЙ СТАН КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Висвітлено періодизацію розвитку кредитної діяльності банків, проаналізовано сучасний стан та особливості кредитної діяльності банків, досліджено зміни в обсягах і структурі кредитного портфеля банків. Охарактеризовано структуру непрацюючих кредитів та шляхи подолання простроченої заборгованості банків. Досліджено кредитування фізичних осіб та корпоративний сектор. Розкрито провідні тенденції кредитування за строками та за видами валют. Описано причини стагнації банківського кредитування в Україні.

Ключові слова: банк, кредитна діяльність, кредитування, кредити, прострочена заборгованість.

Постановка проблеми. Кредитна діяльність банків сприяє забезпеченню конкурентоспроможності підприємств, можливості підвищення добробуту населення, а також створює умови для ефективного розвитку економіки загалом. Тому кредитна діяльність є важливим напрямом наукових досліджень, адже саме кредитування приносить банкам найбільшу частку доходів, хоча і є доволі ризиковим.

Стан дослідження. Кредитна діяльність банків активно вивчається науковцями-економістами. Значний внесок у розвиток кредитної діяльності зробили зарубіжні вчені В. Гамза, В. Ліпкан, В. Лексис, Е. Рід, С. Роуз, Дж. Сінкі, В. Ярочкін. Велику увагу заданій проблематиці присвятили також вітчизняні науковці В. Андрущенко, О. Васюренко, О. Вовчак, У. Владичин, Г. Миськів, А. Мороз, Л. Примостка, Б. Пшик, А. Толстошеева та інші.

Метою статті є узагальнення методологічних прийомів аналізу кредитної діяльності банків та виявлення проблем у сфері вітчизняного кредитування.

Виклад основних положень. Сучасний розвиток кредитної діяльності України відбувається в умовах економічної кризи, дефіциту кредитних ресурсів та підвищення ризику кредитних операцій. За результатами аналізу кредитної діяльності досліджено сім періодів її становлення під впливом чинників, які сприяють кредитним відносинам чи гальмують їх: перший (1991 – I півріччя 1995 рр.) – формування кредитних відносин; другий (I півріччя 1995 – 1999 рр.) – етап встановлення кредитних відносин; третій (2000 – 2004 рр.) – етап активізації розвитку кредитних відносин; четвертий (2005 – I півріччя 2008 рр.) –

під розвитку кредитної діяльності вітчизняних банків; п'ятий (II півріччя 2008 – 2011 рр.) – кризовий; шостий (2012 – I півріччя 2014 рр.) – посткризовий; сьомий (II півріччя 2014 р. – донині) – нова криза кредитних відносин [1]. Детальніше зупинимось на останньому етапі розвитку кредитної діяльності банків.

Проаналізувавши структуру активів та наданих кредитів за 2014–2017 рр., можна зробити висновок про зростання активів банківської системи (на 4,6%) та збільшення банківського кредитування (на 19,7%) (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників кредитної діяльності банків [2]

Показники	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
Активи, млн грн	1278095	1316852	1252570	1258643	1336358
Кредити надані, млн грн	911402	1020667	1012834	966550	1090914
В т. ч.: кредити, надані юридичним особам	716341	809060	829800	807208	916466
кредити надані фізичним особам	194441	206681	183033	159342	174448
Частка наданих кредитів в активах, %	71,3	76,4	80,7	76,8	81,6
Прострочена заборгованість за кредитами, млн грн	70178	137790	223836	519037	594998
Частка простроченої заборгованості в наданих кредитах, %	7,7	13,5	22,1	53,7	54,5

Як видно з таблиці, кредитний портфель суб'єктів господарювання за 2014–2017 рр. збільшився на 27,9%, однак простежується знижувальна тенденція щодо кредитування фізичних осіб (на 10,3%). Скажімо, якщо станом на 01.01.2014 р. частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів по банківській системі становила 7,7%, то станом на 01.01.2018 р. вона зросла усемеро і становила 54,5%. Детальніше структуру непрацюючих кредитів показано у табл. 2.

Таблиця 2

Структура непрацюючих кредитів станом на 01.01.2018 р. [2]

Показники	Обсяг наданих кредитів		В т. ч. непрацюючі кредити		Частка непрацюючих кредитів, %
	в нац. вал.	в іноз. вал.	в нац. вал.	в іноз. вал.	
Кредити корпоративному сектору	892 900		500 263		56,03
	465842	427058	265284	234979	
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	174 448		93 353		53,51
	105836	68612	27774	65580	
Міжбанківські кредити	22 046		1 372		6,22
	2358	19508	917	455	
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	1 519		10		0,69
	1519	-	10	-	
Всього кредитів	1 090 914		594998		54,5
	575736	515178	293985	301013	

Прострочена заборгованість за кредитами станом на 01.01.2018 р. становить більше половини у загальній сумі кредитів, наданих банківською системою. Обчислені дані демонструють, що найбільша частка непрацюючих кредитів – у корпоративному секторі (56,03%), зокрема у національній валюті – 53,0%. Найменші частки проблемних кредитів – у легкій промисловості, енергетиці, транспорті та сільському господарстві, найбільші, зумовлені в основному кредитами докризових часів, – у будівництві, добувній та хімічній промисловості. Обсяг непрацюючих кредитів фізичним особам переважає в іноземній валюті і становить 65580 млн грн, що у процентному співвідношенні складає 70,2%. Частка проблемних кредитів є найвищою у всій світовій банківській практиці. За даними НБУ, серед країн з найбільшими частками непрацюючих кредитів були Афганістан (у 2010 р. такий показник становив 50%), Нігерія (у 2010 р. – 38%), Екваторіальна Гвінея (2016 р. – 28%) [4].

Висока частка непрацюючих кредитів є одним із ключових системних ризиків банківського сектора, що стримує відновлення кредитування. До зростання цього показника порівняно з кінцем 2016 р. призвели такі чинники: визнання ПриватБанком реальної якості кредитів після націоналізації (вплив +15%), зміна методології визначення непрацюючих кредитів (+ 3,6%); виключення позабалансових активів

із розрахунку (+ 7,4%). Станом на 01.12.2017 р. лідерами з найбільшим відсотком непрацюючих кредитів були: ВТБ (95,3%), ПриватБанк (86,9%) та Укрсоцбанк (81,8%) [5].

Таке негативне явище чинить дестабілізуючий вплив на функціонування банківської системи та економіки України загалом. Також це призводить до збитковості банків, виникнення труднощів у взаємовідносинах кредиторів і позичальників, зниження довіри населення до банківської системи та зменшення кредитування реального сектора вітчизняної економіки. Змінити ситуацію у банківському секторі України можливо шляхом підвищення рівня фінансової грамотності та посилення фінансової дисципліни клієнтів банківських установ.

У листопаді 2017 р. НБУ розробив законопроект «Про діяльність з управління заборгованістю». Відповідно до його положень, банки зможуть продавати проблемні борги спеціалізованим компаніям з управління заборгованістю, що повинні відповідати жорстким вимогам до розміру статутного капіталу та джерел фінансування й матимуть обмежені можливості залучати кошти фізичних осіб. Такі компанії безпосередньо вестимуть переговори з боржниками, щоб урегулювати проблемні питання та умови сплати боргів. Ухвалення законопроекту дасть змогу банкам швидше зменшити суму проблемної заборгованості за кредитами та поліпшити їхній фінансовий стан [6].

З метою зменшення кредитного ризику у банках переважає короткострокове кредитування та кредитування від 1 до 5 років. Протягом 2017 р. зросла питома вага короткострокових кредитів: якщо станом на 01.01.2017 р. питома вага строком до одного року становила 35,1% від сукупного кредитного портфеля банків, то на 01.01.2018 р. склала 45,1%. Водночас питома вага наданих кредитів терміном понад 5 років становила 24,5%. Це є свідченням того, що банківська система є невпевненою у ступені своєї захищеності від майбутніх макроекономічних та політичних ризиків.

У період з 2014 до 2017 рр. кредити, надані в національній валюті, користувалися більшим попитом з боку позичальників, тому постійно зростає їх обсяг. Проте в 2015 р. суми гривневих кредитів зменшились порівняно з кредитами в іноземній валюті на 113976 млн грн. Станом на 01.01.2018 р. питома вага кредитів в іноземній валюті в кредитному портфелі банків становить 44,9%, що свідчить про високий рівень доларизації економіки та притаманні курсові ризики для банків і позичальників.

Наприкінці 2016 р. частка фізичних осіб, які користувалися банківськими та небанківськими кредитами, становила 8,8%. Це найнижчий показник за останні 8 років, у 2008 р. він досяг максимального

значення – 15,9% [7]. Однак 2017 р. суттєво зросло кредитування населення, зокрема, кредити у національній валюті збільшилися на 23,9% – до 92,35 млрд грн, а в іноземній валюті в доларовому еквіваленті скоротилося на 15,3% – до 2,66 млрд дол. США, що пов'язано з чинною заборонаю кредитування домогосподарств в іноземній валюті. Основною причиною зростання гривневого кредитування населення було перенесення на баланс ПриватБанку позабалансових кредитів за схемою Р2Р-кредитування (кредитування фізичною особою фізичної особи, при якому укладають договір з приводу позикової вартості за допомогою посередника – макрофінансової організації чи банку).

Зростання у банків заінтересованості кредитуванням населення зумовлене відновленням попиту та істотно вищою дохідністю роздрібних кредитів, ніж корпоративних. За результатами 2017 р., середнє значення процентної ставки за кредитами, наданими фізичним особам в національній валюті, становило 29,3%. Найвищі темпи кредитування були у ПриватБанку, який забезпечив понад половину зростання гривневих кредитів банківської системи та приватних банків. Упродовж 2017 р. споживче кредитування зросло на 28%.

Обсяг іпотечних кредитів, наданих фізичним особам, станом на 01.01.2018 р. становив 24,8% роздрібного кредитного портфеля. Невисокі темпи іпотечного кредитування обумовлені обмеженістю та високою вартістю довгострокового ресурсу, а також невисоким платоспроможним попитом населення на довгострокове кредитування.

Корпоративний клієнтський портфель за підсумками 2017 р. представлено переважно коротко- та середньостроковими кредитами в національній валюті нефінансовим корпораціям. Чисті гривневі кредити корпораціям у 2017 р. найбільше зросли у іноземних та державних банках: на 17,5% та 12,8% відповідно. 2017 р. кредитування корпоративного сектора в іноземній валюті погравалося. Головними причинами такого явища стали: значна різниця між ставками у гривні та валюті; відсутність девальваційних очікувань; скасування норми, за якою нестача або відсутність валютної виручки в позичальника з валютним кредитом була ознакою підвищеного ризику позичальника під час розрахунку кредитного ризику.

Основні корпоративні позичальники, які забезпечили зростання кредитування, – державні монополії, підприємства торгівлі та сільськогосподарства [2]. Середнє значення процентної ставки за кредитами, наданими суб'єктам господарювання, складало 15,1% в національній валюті та 6,8% в іноземній валюті (17,5% та 8,0% відповідно на початок січня 2017 р.). Варто зазначити, що, зважаючи на повільне зростання економіки, очікується, що попит на довгострокове кредиту-

вання знижуватиметься. Проте ймовірною є активізація попиту на кредити щодо поповнення оборотних коштів суб'єктів господарювання.

Прибутковість реального сектора зросла в 2017 р. на понад 10%. Коефіцієнт покриття процентних витрат операційним прибутком для реального сектора підвищився з 2,3 до 4,3, а у прибуткових підприємств – до 6,8 [7]. Такі показники свідчать про можливість підприємств більшості галузей (крім металургії та будівництва) сплачувати проценти за раніше отриманими кредитами, оскільки у них достатньо грошових коштів від операційної діяльності.

Висновки. Отже, тенденціями розвитку кредитної діяльності банків 2017 року є: зростання частки кредитів у загальних активах банків; істотне зростання суми непрацюючих кредитів, превалювання короткострокового кредитування, перевага надання гривневих кредитів, зростання обсягів споживчого кредитування. Така стагнація банківського кредитування зумовлена низкою чинників, серед яких: повільні темпи виходу економіки з фінансової кризи; слабкий рівень захисту прав кредиторів та позичальників та недосконале нормативно-правове регулювання у сфері їх захисту; збільшення обсягів проблемних кредитів; відсутність спеціалізованої установи для роботи з проблемними активами; дефіцит довгострокових ресурсів у банківській системі; високі процентні ставки за кредитами; надання кредитів великим підприємствам, які працюють у тих секторах економіки, де спостерігався найбільший спад під час економічної кризи 2014–2015 років; обмежений доступ банків до запозичень на міжнародних ринках; відсутність механізму державної підтримки підприємств-позичальників.

Таким чином, для активізації кредитної діяльності необхідна тісна співпраця держави і банків. Держава, зі свого боку, повинна створити такі умови, які би сприяли довгостроковому зростанню економіки, розширенню внутрішнього ринку, збільшенню експорту, підвищенню добробуту населення та забезпеченню політичної стабільності. А банкам потрібно розробити заходи щодо стимулювання кредитно-інвестиційних процесів, і це є перспективним напрямом подальших досліджень.

---

1. Кретов Д. Ю. Періодизація кредитної діяльності банків України. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2016. Т. 21. Вип. 5 (47). С. 158–163.

2. Основні показники діяльності банків України / Національний банк України. URL: www.bank.gov.ua

3. Про активізацію кредитування в Україні: Рішення Ради Національного банку України № 59-рд від 13.12.2017 р. URL: zakon.rada.gov.ua/go/vr059500-17

4. Виговський О. Кредитування як один із потенційних ризиків 2018 року. Ризики для банків і вкладників. *ZN*. 2018. № 1176. URL: https://dt.ua/finances/kredituvannya-yak-odin-iz-potencyynih-rizikiv-2018-roku-riziki-dlya-bankiv-i-vkladnikov-265969_.html

5. Рейтинг банків за проблемними кредитами. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/01/29/633494/>

6. Про особливості здійснення врегулювання простроченої заборгованості: Проект Закону № 6417 від 26.04.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61710

7. Звіт про фінансову стабільність. 2017 рік. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60764561>

Petrushko Y. R. Modern state of credit banking activity in Ukraine

The article is devoted to the research of the current credit activity of Ukrainian banks. Seven periods of development of credit activity of banks are covered. The scientific works of domestic economists, the main indicators of the banking system reveal the main tendencies of bank crediting for 2014–2017 are analyzed, systematized and generalized. These tendencies includes: increase in the share of credits in total assets of banks; a substantial increase in the amount of unemployed credits, the prevalence of short-term crediting, the advantage of providing credits in national currency, the growth of consumer crediting. The changes in the volume and structure of the credit portfolio of banks are analyzed. The structure of non-performing credits and ways to overcome overdue debts of banks with the help of financial literacy of the population and improvement of normative-legal legislation are characterized. Crediting to individuals and the corporate sector is investigated. The reasons for the stagnation of bank crediting in Ukraine are described.

It was emphasized that banks have sufficient potential to expand their crediting activity, which will contribute to the provision of the national economy with credit resources, as well as the growth of gross domestic product and stabilization of the economy as a whole. Trends in the development of lending activities of banks in 2017 are: an increase in the share of loans in total assets of banks; a substantial increase in the amount of unemployed loans, the prevalence of short-term lending, the advantage of providing hryvnia loans, the growth of consumer lending.

Such a stagnation of bank lending is due to a number of factors, among which: the slow pace of the economy's exit from the financial crisis; a weak level of protection of the rights of creditors and borrowers and imperfect regulatory and legal regulation in the field of their protection; increase in the volume of problem loans; absence of a specialized institution for work with problem assets; shortage of long-term resources in the banking system; high interest rates on loans; providing loans to large enterprises operating in those sectors of the economy where there was the greatest decline during the economic crisis.

Key words: bank, credit activity, crediting, credits, overdue debts.

Стаття надійшла 18 травня 2018 р.